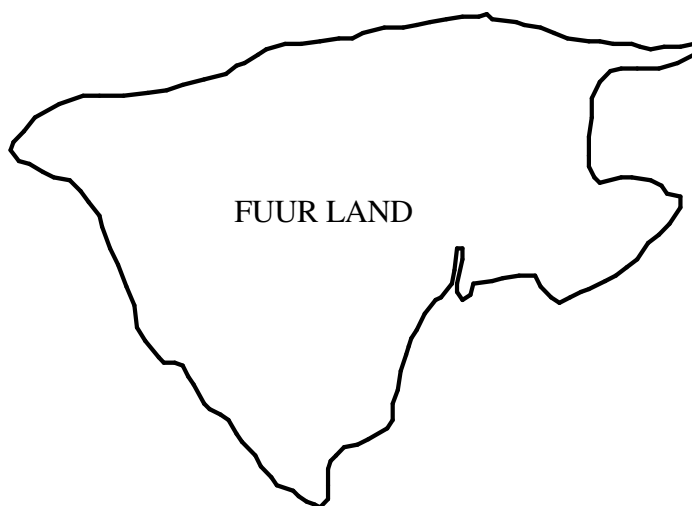

Fuur

Samlingen

Marknavne på Fuur

Del 1. Markbogen og Udskiftningskortet

Jens V. Olsen

Forord

Nærværende rapport: "Marknavne på Fuur" er den tredje i serien af rapporter fra Fuur Samlingen.

Hensigten med rapporten er at fremlægge resultaterne af den markrekonstruktion, som er gennemført af undertegnede, med en supplerende med det øvrige navnestof, der i tidens løb er indsamlet.

Arbejdet rapporteres i to dele. Del 1 omfatter markbogen, kortrekonstruktionerne og udskiftningskortets navnestof, medens detaljerne omkring præstegårdens jordtilligender fremlægges som Del 2.

Fuur Samlingen er en privat lokal- og personalhistorisk samling omfattende øen og sognet Fur i Limfjorden, hørende under Harre herred i Viborg amt.

Kildematerialet til nærværende arbejde stammer fra henholdsvis Rigsarkivet og Landsarkivet i Viborg samt fra Fur Museum. Alle bringes herved min bedste tak.

Jens V. Olsen

Veddelev - Oktober 1994

(revideret marts 2011)

Eftertryk kun tilladt med skriftlig tilladelse fra forfatteren.

© Copyright 1994-2011, Jens V. Olsen & Fuur Samlingen

Indledning

En bearbejdelse af marknavnestoffet fra et område som Fur må nødvendigvis begynde med en indsamling af navne med en påfølgende placering af dem. I tilfældet med Fuurs marknavne, har indsamlingen strakt sig over en periode på hen ved 25 år.

Det vigtigste grundlag for fastlæggelsen af den geografiske placering af navnene bygger på et næsten komplet billede af det dyrkede land på Fuur i 1683 i form af kortrekonstruktioner ud fra Markbogens opmålingslister.

I nærværende rapport vil der blive givet eksempler på markrekonstruktionerne, medens en komplet udgivelse af det samlede kortmateriale må vente til et senere tidspunkt.

En formindsket kopi af udskiftningskortet, med indtegnede markgrænser og en af mig angivet nummerering af de enkelte marker, vil danne referencegrundlaget for den her fremlagte oversigt over det indsamlede navnestof.

Jeg har ikke i sinde i denne rapport at fremsætte detaljerede tydinge af de enkelte navne. Denne opgave overlader jeg til andre.

1. De vigtigste kilder

1.1 Markbogen 1683.

Den såkaldte markbog, der er blandt forarbejderne til Chr. V's Matrikel, er en meget vigtig kilde, når man ønsker at behandle emnet marknavne. En beskrivelse af det store opmålingsarbejde, der udførtes i årene 1681-1683 findes i C. Rise Hansen og Axel Steensberg: Jordfordeling og Udskiftning¹.

Arbejdet i nærværende rapport bygger på protokol nr. 1339². Den originale protokol findes i Rigsarkivet; men ved det her udførte arbejde er benyttet en xeroxkopi, som findes i Fuur Samlingen.

Af såvel titelbladet, som af protokollens indretning fremgår, at der er tale om en såkaldt markbogsekstrakt, der dækker øen og sognet Fur. Bogen indeholder 176 nummererede folio-ark. Bagest er indhæftet eng- og græsningstaksationen for Fur sogn.

På titelbladet står:

Extract offuer Wiborg Stifft: Skiffhuus Ambt: Fuur land: Harre Herridt,
Lundgaard, Engelst, Woel, Grisselgaard, Huirp, Dahlsgaard, Bierregaard, Nederby,
Prestegaard, Debel og Madsbad = Anno 1683 -

Markbogen er oprindeligt en tertiær kilde. Primært fandtes en figurbog, der var optegnet i marken. Fra denne blev sekundært udskrevet en markbog, hvori agrene var opført i den rækkefølge, hvor de fandtes i de enkelte fald. Markbogen blev siden ekstraheret, idet al jord til hver enkelt gård samledes for sig, således som det ses i protokol nr. 1339.

For Furs vedkommende er såvel figurbogen som markbogen gået tabt. Der foreligger dog den mulighed, at den foreliggende markbogsekstrakt var udskrevet direkte fra figurbogen, det kan i dag ikke afgøres. Nu er markbogsekstrakten vor primære kilde³.

På Fur var agerlandet i 1683 fordelt på 58 navngivne fald samt 29 unavngivne vænger og tofter. Det skal dog bemærkes, at de største opmålinger (f.eks. "Dahl Agger Fald" med 304 agre og "Tørre Basse Agere" med 193 agre) har en udstrækning langt ud over det område, som navnet refererer til. Dette afspejler til en vis grad opmålingsteknikken.

Den jord, som hørte til hver enkelt gård, er i protokollen identificeret ved markens (faldets) navn samt agrenes numre. I det følgende behandles først de navngivne stykker, der ialt omfatter 3213 agre.

Af protokollens titelblad fremgår, at beregneren Niels Hegelund ved arealberegningen ialt har udregnet 4124 figurer. Hvem, der har stået for opmålingen, og hvem, der har udskrevet protokollen, vides ikke.

1.2 Stiftsbogen 1690

En anden vigtig kilde med marknavne er Stiftsbogen for Viborg Stift anno 1690⁴. I denne bog findes en indberetning fra præsten Jochum Jørgen Christophersen Høyer på Fur omhandlende bl.a. præstegårdens tilliggende med mange marknavne angivet. Oplysningerne om præstegårdens jorder, godt 80 agre må have foreligget nedskrevet, for han var først kommet til Fur som præst året inden indberetningen.

På Fur gør det særlige tilfælde sig gældende, at der indtil året 1641 ikke fandtes nogen selvstændig præstegård på øen. Præsten var fæster på to bøndergårde, der dette år ved kongebrev⁵ blev udlagt som præstegård. Præstegårdens jord lå dog stadig i fællesskab med de øvrige gårde helt frem til udskiftningen i 1802-03.

Den sidste meget vigtige kilde ved nærværende arbejde er udskiftningskortet over Fur - opmålt i 1801⁶. På dette kort er anført mere end 150 stednavne, omfattende såvel marknavne som navne på hedeområder, lyngjord m.m.

Udskiftningskortet viser agerjordens fordeling umiddelbart før selve udskiftningen - imidlertid kan vi af den udførte analyse og rekonstruktion se, at der er sket meget få ændringer mellem 1683 og 1801.

Selv om man kunne forvente at genfinde de fleste, om ikke alle navnene fra 1683 og 1690 på udskiftningskortet, så viste det sig hurtigt, at sagen ikke var helt simpel. Kun få af navnene kunne umiddelbart genkendes. Mange havde afvigende former eller var helt ukendelige, og enkelte fandtes slet ikke på kortet.

Nærværende rapport indeholder en en oversigt, hvori marknavnene fra de forskellige kilder sammenholdes, så vidt det hidtil er lykkedes at skaffe en sikker identifikation.

I dag er de fleste gamle marknavne gået i glemmebogen, men enkelte - også af de på udskiftningskortet manglende - lever dog den dag i dag - af og til i en noget forvansket form. Enkelte navne er trukket frem af glemselens dyb i forbindelse med navngivningen af vejene som krævet af postvæsenet siden 1970-erne.

Som nævnt ovenfor indtog præstegården på Fur den særstilling, at den den godt nok var privilegeret og ejet af præsteembedet; men dens jorder lå stadig i fællesskab med de øvrige gårde, da øen skulle udskiftes.

Da ejerne af øens øvrige gårde⁷ i 1801 ønskede jorden udskiftet med henblik på et påfølgende salg af gårdene til selveje, måtte der tages særlige hensyn ved udskiftningen af præstegården⁸. Dette medførte iøvrigt, at alle præstegårdens agre blev indtegnet på udskiftningskortet - markeret med P og en fortløbende nummerering fra 1 til 79.

Her må vi atter erkende, at selv om vi har alle præstegårdens agre opført i alle tre hovedkilder - i markbogsekstrakten og i stiftsbogen med målangivelser og på kortet ret nøjagtigt indtegnet, så optræder de enkelte agre oftest under forskellige navne. Agrenes form og størrelse samt supplerende information, som områdebetegnelser, gør det dog i muligt i de fleste tilfælde at sikre en fuldstændig identifikation.

Detailbearbejdelsen af præstegårdsjorderne med oversigt, identifikation og placering fremlægges i Del 2 af nærværende arbejde (som Rapport nr. 4).

Sluttelig må det nævnes, at indtegningen af præstegårdsagrene på udskiftningskortet har haft en uvurderlig betydning for den kortrekonstruktion, der her er udført.

Det første skridt på vejen mod en identifikation af de enkelte marker og en rekonstruktion af et kort anno 1683 må være en rekonstruktion af markbogen. Vi skal for hver enkelt mark (fald) have en samlet oversigt over agrene opstillet i nummerorden og forsynet med mål samt oplysning om tilhørsforhold.

Indledningvis må vi have en liste over de enkelte marker, helst i en systematisk rækkefølge. Oprindeligt har man i markbogen sikkert haft markerne nævnt i den rækkefølge, hvori de var blevet opmålt - sandsynligvis i nogen grad følgende topografien.

Ved at udskrive samtlige marknavne i ekstrakten og sidestille de enkelte gårdes agre, fremkom ialt 58 navngivne fald fordelt i 7 grupper. Inden for hver gruppe har markerne en fast rækkefølge; men

grupperne, der svarer til større sammenhængende områder, kan være indbyrdes ombyttet i de forskellige byers gårde.

I det følgende opstilles markerne i en sandsynlig rækkefølge, der er fortløbende nummereret af hensyn til senere referencer. Nummerfølgen, som er optået under bearbejdelsen af markbogsekstrakten, fastholdes fra nu af, selv om der siden har vist sig visse topografiske spring i placeringsrækkefølgen.

Den oftest forekommende navneform angives med afvigelser i parentes. endelig angives antallet af agre i hver enkelt mark, samt agrenes hovedretning og opmålingens udgangsretning, således som de er angivet i markbogsekstrakten. De senere konstaterede afvigelser angives i den store detailgennemgang i et senere afsnit.

3.2 Fuurlands marker ifølge markbogsekstrakten

Nr	Lundgaard området	Antal agre	Løber	Målt fra
1.	Lunde Mark fald	88	S-N	Ø
2.	Lundgaard Tofft	36	Ø-V	S
	Engelst marker.			
3.	Skou Fald	69	S-N	V
4.	Søndergaard Tofft	115	S-N	Ø
5.	Brunbach	22	Ø-V	N
6.	Surdbierg Fald	97	Ø-V	N
7.	Stut Tüger (Stut Tügger) Fald	11	S-N	Ø
8.	Skaalle Fald	37	S-N	V
9.	Mellem Wege Fald	29	Ø-V	S
10.	Königsbiereg Fald	20	S-N	V
11.	Sand Fald	49	Ø-V	S
12.	Bag Königsbiereg Fald	60	S-N	Ø

	Nørre Mark.			
13.	Nør Marck Tofft Fald	125	S-N	V
14.	Dahl Agger (Dal Agger) Fald	304	Ø-V	S
15.	Støffnings fald	22	S-N	Ø
16.	Lille Holms Fald	54	S-N	V
17.	Store Huolms fald	42	S-N	V

	Nederby Marker.			
18.	Tørre Basse Agere	193	S-N	Ø
19.	Sønder Toffte Westen Nederby	57	S-N	Ø
20.	Røgelse Aggere Skifft	129	S-N	Ø
21.	Mellings Fald Aggere	67	S-N	V

	Nørre Mark.			
22.	Skovtofft Fald	68	S-N	V
23.	Bierregaards Tofft	10	Ø-V	S
24.	Nørre Dahls Fald	42	S-N	Ø
25.	Arssin (Arsin) Agger Fald	82	Ø-V	S
26.	Tofft Back Agger Fald	36	Ø-V	S
27.	Browig Aggere	14	S-N	Ø
28.	Stangs Fald Aggere	38	S-N	Ø
29.	Westen Skouweyen Fald	3	S-N	Ø
30.	Brut (Brot) Aggere Fald	15	S-N	V
31.	Wol Kiers Agger Fald	55	Ø-V	S
32.	Søndertofft Backe Aggere	7	S-N	V
33.	Huor Huolms Aggere Fald	19	S-N	V

	Debel Marker.			
34.	Nedertofft Fald	73	Ø-V	S
35.	Offuertofft Fald	39	Ø-V	S
36.	Westen Weis Fald	106	Ø-V	N
37.	Trøyborre Fald	19	Ø-V	S
38.	Baggedahls (Bage Dahl) Fald	21	Ø-V	S
39.	Østen Weis Fald	39	Ø-V	S
40.	Gierbierre Knock fald	27	Ø-V	N
41.	Hømsker (Hønsker) Fald	35	S-N	V
42.	Sønder Mellings Fald	30	S-N	V

	Sønder Mark.			
43.	Boe Agger Fald	62	Ø-V	N
44.	Wicker Sie Fald	54	Ø-V	N
45.	Volle (Vølle) Haael Fald	52	Ø-V	N
46.	Lille Kragels Agger Fald	51	S-N	V
47.	Kragels Agger Fald	47	S-N	V
48.	Sties Agger Fald	61	S-N	V
49.	Lille Kragels Agger Fald	16	S-N	V
50.	Stor (Stoer, Storre) Kragels Agger Fald	34	S-N	Ø
51.	Lille Wicks Agger Fald (og Holms Fald)	71	S-N	Ø
52.	Stenhøy (Stens Høy) Agger Fald	96	S-N	V
53.	Mossebjerg Fald	39	S-N	V
54.	Mossebjerg Ond Wretter	24	S-N	Ø
55.	Mølle Høy Agere Fald	43	S-N	V
56.	Kircke Agger Fald	48	S-N	Ø

57.	Mosterbiørg Fald	35	S-N	V
58.	Sund Støcker	76	S-N	Ø

I ovenstående oversigt bemærkes, at både nr. 46 og nr. 49 kaldes Lille Kragels Agger Fald. De skelnes fra hinanden på antallet af agre, 51 hhv. 16. Af listen fremgår tydeligt hvor stor variation, der findes mellem de enkelte opmålingers omfang, lige fra nr. 29: Vesten Skovvejen med tre agre, til nr. 14: Dalager med over 300 agre.

3.3 Marknavnene identificeres

Efter opstillingen af ovennævnte liste er forsøgt en sammenligning med udskiftningskortet. Herved er en del navne umiddelbart identificeret. På grundlag af sandsynlige naboskaber - anslået ud fra rækkefølgen i listen, har mere afvigende navneformer kunnet identificeres - eller "afkodes", således at største parten af markerne har kunnet omtrentlig placeres, alene på dette grundlag.

Der skal nu gives nogle eksempler, hvorledes navneidentifikationen er sket. Vi ser her på området Sønder Mark.

Som nr. 43 finder vi Boe Agger Fald. Den vej, der i dag har navnet Boagervej, kaldtes i daglig tale for Boeragervejen, en form, der findes nedskrevet fra midten af 1800-tallet⁹. I 1940-erne tænkte man på formen Broagervej, der findes mange andre steder i landet, da man navngav gården "Broagergaard" (Boagervej 5). På udskiftningskortet findes umiddelbart vest for denne vej navnet: "Bord Agre", der kan regnes som en lidt speciel tolkning af den ældre udtale.

Nr. 44 Wicker Sie og nr. 45 Vølle/Volle Haael finder vi ikke umiddelbart; men de følgende: Lille-, Store- og Kragels Agger passer fint med udskiftningskortets: Madsbad-, Nordre- og Søndre Kravls Agre. Øst herfor har kortet "Stiis Agre" (jfr. nr. 48) og syd for denne "Steendyns Agre", jfr. nr 52 Stenhøj Agger, hvor der er arkæologiske efterretninger om en stendysse, der dog nu er helt forsvundet.

Nr. 51 Lille Wicks Agger (og Holms Fald) passer fint på "Wickjærs Agre" og "Holmen", der ligger på hver side af Lille Wickjær (Vidkær).

Lad os gå tilbage til 44 og 45, idet vi på kortet finder to områder benævnt henholdsvis "Fold Dahl" og "Wickjærs Hede". Her må vi tænke på, hvorledes opmålingen og optegnelsen af navnene skete i 1683. Der fandtes langt fra nok hjemlige landmålere til at udføre det enorme arbejde, der bestod i en

kortlæggelse og opmåling af hele landets agerjord i løbet af kun tre år, så der var indkaldt et stort antal landmålere fra bl.a. Tyskland og Holland. Selv om de nok efterhånden lærte en del dansk, så var navnene, der måtte noteres fra mundtlige oplysninger noget af et problem. I mange tilfælde blev det sandsynligvis en slags lydskrift afspejlende udtalen, der blev resultatet - jfr. "Bord Agre" på udskiftningskortet.

Med tanke på ovenstående giver en fornyet gennemgang af navnelisten en idé: Alle steder er anvendt "W" på nær ét enkelt sted, nr. 45: Volle Haael. - Mon ikke "W" står for udtalen V, medens "V" svarer til F (tysk/hollandsk). Så bliver navnet i stedet "Folle Haael", der kan opfattes som en forvrængning af Fold-dal. Ligeledes kan Wiecker Sie tolkes som: Wieker-s (H)ie eller Wiekjærs Hede - og nu er identifikationen komplet i dette hjørne af kortet. Den senere kortrekonstruktion har til fulde bekræftet denne opfattelse.

Konklusionen på agrenes placering fremgår af oversigtskortene i Appendix A.

På de følgende sider set først et udsnit af udskiftningskortet dækkende "Lundgaardenes Mark" - området omkring Lundgaard ved Nordstranden. Vi ser bygningerne med udskiftningsnumrene 1 og 2 svarende til de to gårdparter med hver sin familie. Efter udskiftningen blev nr. 1 flyttet længere syd på som "Sønder Lundgaard", medens nr. 2 blev liggende som "Nørre Lundgaard". Under kortet er udtegnet alle de agerstykker som mark nr. 2 Lundgaard Tofft blev opmålt i. Med meget varierende former og størrelser. Det er dog muligt som vist på den følgende side at placere stykkerne så de meget nært følger de markskel, der er indtegnet på den østlige del af udskiftningskortet.

Det ses dog, at den ene del af agrene 9-22 må drejes 90° i forhold til den opgivne retning (som er vist med små pile på tegningen). De mærkværdige former skyldes dels en buet skrænt, dels meget varierende jordkvalitet selv indenfor dette lille område.

Fig. 1. Lundgaardenes Mark - udsnit af udskiftningskortet (foto)

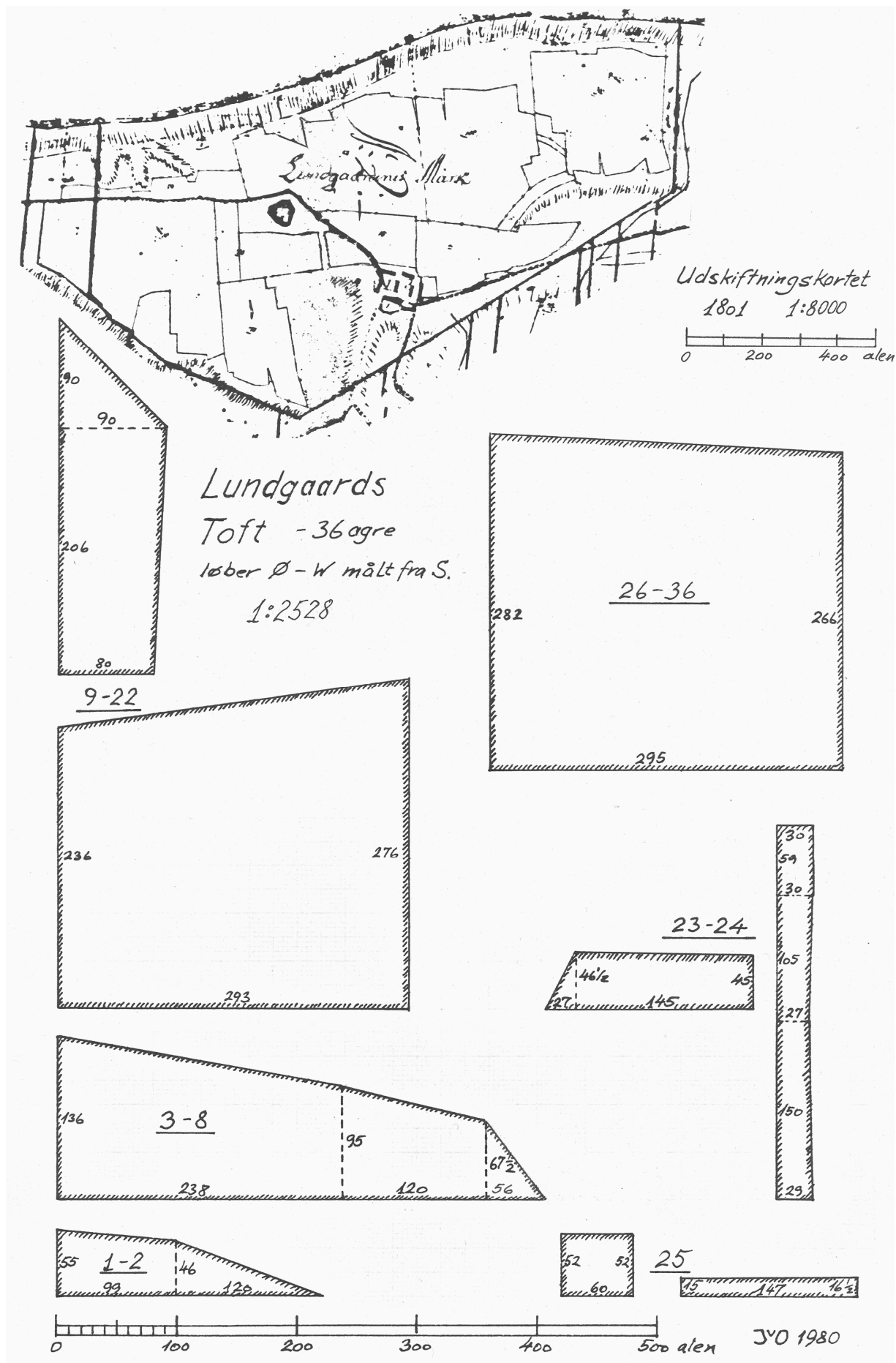

fig. 2: Lundgaards Toft - 36 agre

løber Ø-W målt fra S.

Lundgaards Toft

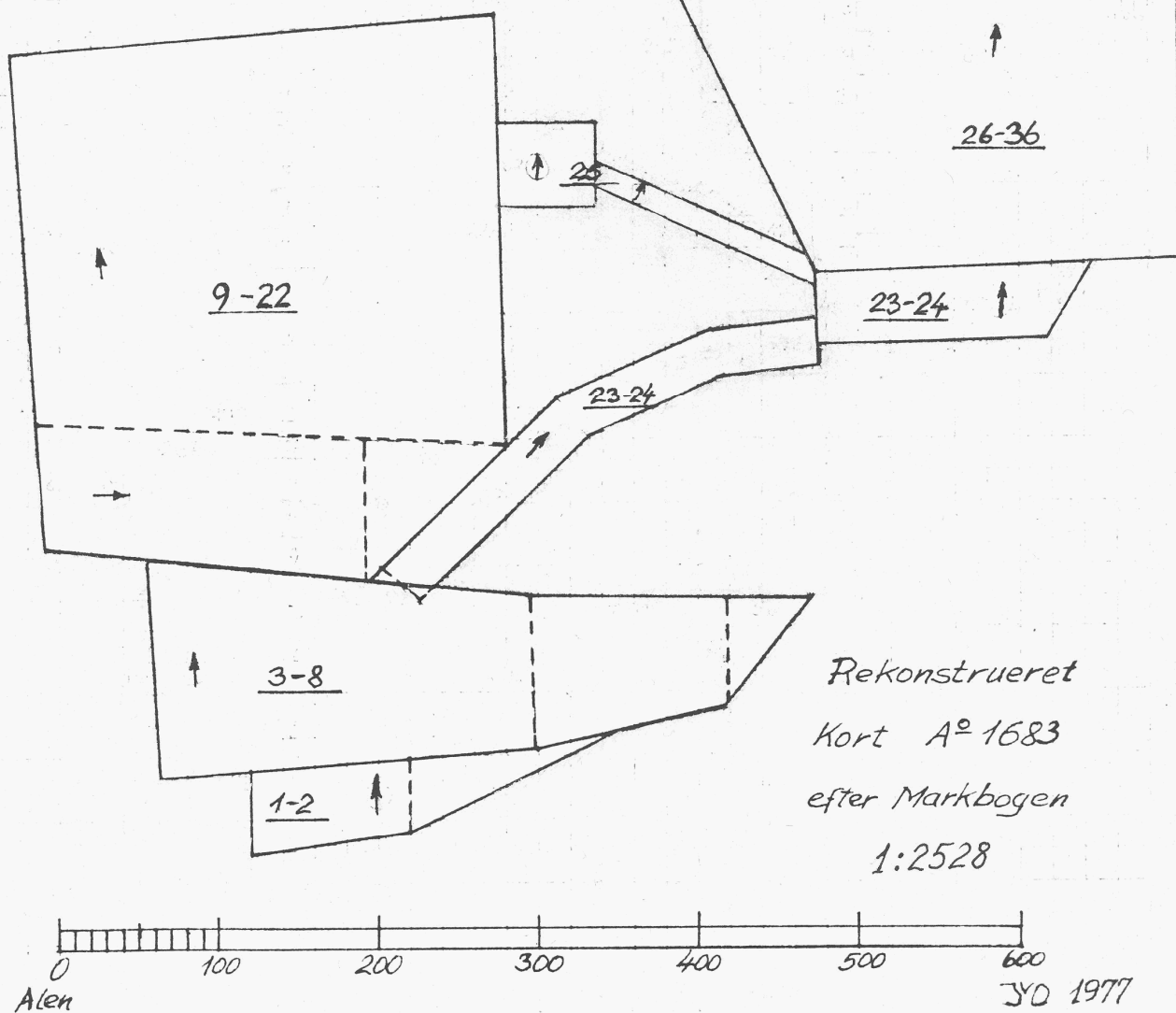
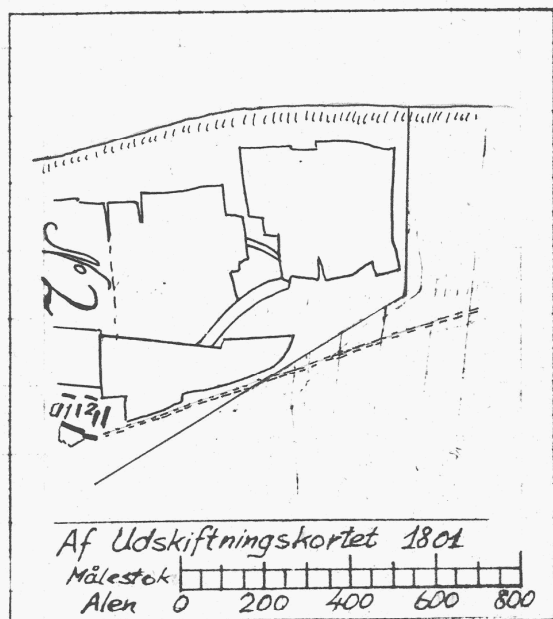

fig. 3: Lundgaards Toft
Rekonstrueret efter Markbogen.

5. Markbogens agre og udskiftningskortet.

I dette afsnit sammenholder vi markbogens 58 navne med navnestoffet på udskiftningskortet. Rækkefølgen er den i afsnit 3.2 anvendte og for hver mark er angivet alle de relevante navne på udskiftningskortet (vist i *kursiv*). I enkelte tilfælde medtages navne fra præstegårdslisten i stiftsbogen. Præstegårdens tilliggender behandles i detaljer i Del 2 af nærværende rapport.

Lundgaardenes mark

1. LUNDE MARCK FALD omfatter den vestlige del af: *Lundgaardenes Mark*.
2. LUNDGAARD TOFFT er resten af *Lundgaardenes Mark*, beliggende NØ for bygningerne. Disse to marker, som danner Lundgaards hovedlod efter udskiftningen blev siden helt omgærdet af et 1 - 1½ m højt dige, af hvilket en stor del står i dag, jfr. kortene på de foregående sider.

Engelst marker

3. SKOU FALD er den østligste del af Engelst marker: *Engels Skov* beliggende syd for: *Fæe Dammene*.
4. SØNDERGAARD TOFFT er benyttet som betegnelse for en større samlet opmåling med udgangspunkt i: *Søndergaards Toft SV* for gården Søndergaard (Matr. nr. 60 / Udsk. nr. 10). Dernæst omfatter opmålingen i retning mod vest: *Rami...*, *Havdahl*, *Bjerger Fald* til *Nørregaards Toft* og *Woil Tofter*. De to sidste marker ligger umiddelbart øst for gårdene i Vojel.

Her skal iøvrigt bemærkes, at medens gårnavnet Søndergaard kendes fra mange kilder, bl.a. kirkebogen, så nævnes navnet Nørregaard, som må være knyttet til den nordligste gård i Vojel, alene på (U), og kun som navn på toften.

5. BRUNBACH er en lille mark nord for *Nørregaards Toft*: *Bruun Bak*.
6. SURDBIERG FALD omfatter bl.a. *Støtningerne*, *Seiberg Dahl*, *Hvaum Toft* og *Langagre* op til *Riisel*; men skellene mod markerne nr. 9, 10 og 11 er ikke helt sikkert fastlagt.
7. STUT TÜGER FALD er den lille: *Støtninger* umiddelbart øst for *Bruun Bak*.

8. SKAALLE FALD omfatter bl.a. *Skuld* nord for *Havdahl* med "*ved Jens Jensens Toft*" og *Toften*, øst på over *Sønder Tofter*. *Kirke Agre* ligger sandsynligvis i denne mark på grænsen til nr. 9.
9. MELLEM WEGE FALD som ligger mellem nr. 6 og 8 omfatter *Over Weiene*, *Fløy Agre* og *Skjøt Agre*.
10. KØNIGSBIERG FALD findes på kortet som "*Kjelds Kjønsberg*".
11. SAND FALD øst og nord for *Kjelds Kjønsberg* omfatter: *Toften*, *Lange Sand*, *Over Dalen* og *Stakke Sand* samt *Sandbasse*.
12. BAG KØNIGSBIERG FALD danner Engelst områdets nordvestlige grænse mod de lave og fugtige områder: *Kjærs Hale* i nord og *Vojelkær* i vest. Opmålingen omfatter: *Bag Kjønsberg*, *Høje* og *Neden Kjønsberg* og den vestlige del af *Lille Torn*.

Nørre marker

13. NØR MARCK TOFFT FALD omfatter toftejorden nord for gårdene i Madsbad: Fra *Madsbad Tofter* vest på til *Willie Toft* og *Have Torn* umiddelbart øst for *Hellesmindevej*. *Havtorn* findes bl.a. i kirkebogen som navn på det dér liggende boelsted (matr. nr. 90), der i matriklen 1688 benævnes Madsbad nr. 1. *Havtorn* er også tilnavn til de slægter, der i 1700-tallet beboede det omtalte sted.
14. DAHL AGGER FALD er den største samlede opmåling på *Fur* i 1683, dækkende hele det nuværende *Dalager*-område. Opmålinger starter i syd med *Brinnes Ager*, *Stendyngs Agre*, *Bedehøj Agre*, *Capel Agre*; nordpå over *Dahl Agre*, *Torndahl Agre* endende med *Egedahl Agre* i nordøst og *Bleeg Agre* i nordvest. Mod vest støder området op mod den uopdyrkede: *Pik Heede*. Mod øst danner den næværende *Dalagervej* skel.

Nær *Brændes Agre* skulle ligge *Præmies Ager*¹⁰. den præcise placering kendes ikke. H. C. Strandgaard nævner "*Bihøj*", en høj, som er sløjfet i de senere år, nær ved *Kapelbakke*¹¹. Den er sikkert identisk med *Bedehøj*, som har givet ageren navn, og som *Kruse*¹² kalder *Byhøj*.

Egedal agre har navn efter den nært liggende *Ege Dahl*, en temmelig dyb dal øst for *Blegagervej*.

Bleeg Agre har givet navn til Blegager Gård (matr. nr. 37a), som er den udflyttede halvpert af den nordligste gård i Vojel. På Blegagergårds jorder ligger i dag molerværket Skamol.

15. STØFFNINGS FALD er de ret uregelmæssige *Egedahl Støttinger*, der ligger umiddelbart op ad Egedal, jfr. nr. 14.

På grænsen mellem Blegagergårds og Sdr. Lundgaards jorder på Egedahl Støtninger byggedes i 1822 et hus, der kaldtes "Jegdahl". Det lå omtrent ved det nuværende hus Blegagervej 6. Af mangel på vand blev det o. 1860 flyttet nord på til den anden side af Langstedvej til: *Lappe Dahl*. Den nuværende Blegagervej kaldtes tidligere "Jegedalsvejen"¹³.

16. LILLE HOLMS FALD genfindes på kortet som *Lille Holm*, umiddelbart nord for *Egedahl Agre*. Hertil udflyttedes den ene halvdel af Lundgaard med navnet Sønder Lundgaard.

Nordøst for *Lille Holm* nævnes et mindre område: *Under Bakket*, der ikke var dyrket i 1683.

17. STORE HUOLMS FALD øst for *Lille Holm* findes på kortet: *Store Holm*. Den østlige ende hører dog ikke med til denne opmåling, se nr. 33 Huor Huolms Agger.

Nederby marker

18. TØRRE BASSE AGERE er en fælles betegnelse for en meget langstrakt opmåling, som går lang vejen fra Debel i vest, over Madsbad, helt til Nederby.

Opmålingen starter i vest med de oprindelige *Tørrebasse Ager*. Herefter følger *Sønder Tofter*, *Ladegaards Toft* og *Thomases Toft*. Sidstnævnte har givet navn til et mindre vandløb, der i folkemunde kaldes "Thomas Tofts Rende".

Øst for *Thomases Toft* fortsætter opmålingen, idet den omfatter området syd for Madsbadvej og nord for den nedlagte markvej, er kan ses på udskiftningskortet. Dette område snævres ind frem til *Lergraven* umiddelbart syd for gården Klode (matr. nr. 15, Udsk. nr. 42). Endelig omfatter denne opmåling områderne beliggende mellem Madsbadvej og Nr. Madsbadvej.

19. SØNDER TOFFTE WESTEN NEDERBY ligger syd for Madsbadvej og Anders Sørensens Vej, begyndende umiddelbart øst for Stisagervej og omfattende: *Aske Meder, Smedie Agre og Sønder Tofter*.
20. RØGELSE AGGERE SKIFFT omfatter sammen med
21. MELLINGS FALD AGGERE og det mindre nr. 42. SØNDER MELLINGS FALD tilsammen det store område, der på udskiftningskortet er betegnet med *Meelens Falde*. Det er området vest og nord for Stisagervej, øst for Boagervej og syd for Madsbadvej og markvejen fra lergraven og vestpå syd for *Thomases Toft*. Af dette store område danner Røgels Ager¹⁴ den nordlige halvdel og Mellings Fald Agre den sydlige. Den vestlige ende, ca. 150 alen omfattes af Sønder Mellings Fald.

Nørre Mark

22. SKOVTOFFT FALD i Nørre Mark omfatter *Skove Toft* nord for den østlige ende af Nr. Madsbadvej og fortsættende henover Dalagervej nord for vejen Nederby.
23. BIERREGAARDS TOFFT er et lille område vest for gårdkomplekset Bjerregaard (Udsk. nr. 20, 21 og 22), nord for vejen Nederby.
24. NØRRE DAHLS FALD findes som *Nørre Dahl* umiddelbart nord for *Skove Toft*.
25. ARSIN AGGER FALD nord for *Nørre Dahl* omfatter *Usen Agre* øst for Dalagervej op til Husvej. Området fortsætter videre nord på over *Hall Agre*.
26. TOFFTE BACK AGGER FALD er de uregelmæssige toftejorder vest for Hvirpgade startende i nord med *Grisselgaards Toft* gående over *Hvirp Toft* og sluttende med *Mellem Bak*.
27. BROWIG AGGERE er meget uregelmæssig og formen kan kun delvis rekonstrueres. Hele ageren hørte i 1683 til Grisildgaard og ligger nordvest for Grisildgaard, øst for *Strang*.
28. STANGS FALD AGGERE ligger umiddelbart vest for markvejen fra Grisildgård mod nordvest til Dalagervej. Nævnes på kortet som *Strang*.

29. WESTEN SKOUWEYEN FALD er markbogens mindste fald på kun 3 agre. 40 alen bred og 365 alen lang i retningen NS. Trods dens lille størrelse kan den placeres op ad Dalagervej på vestsiden over for *Strang*. På udskiftningskortet ses en opmålingslinie, som må være faldets vestre skel. Der kan også konstateres et tilsvarende indhak i Dalageropmålingen på dette sted.

At Dalagervej i sin tid har været kaldet Skovvejen sandsynliggøres ud fra udskiftningskortet, idet det udyrkede område, som vejen fører frem til nord for *Store Holm* kaldes *Imellem Skoven og Holmen*. Følger vi den gamle vej på kortet, slynger den sig mod nord helt ud til nordstranden, idet den passerer området *Skov Tveed*. Marken *Skove Toft* (jfr. nr. 22) ligger ved vejens sydlige ende.

30. BRUT AGGERE FALD er det lille område *Budt* nord for *Strang*.
31. WOL KIERS AGGER FALD ligger mellem Dalagervej og det udyrkede Vojelkær, begyndende i syd med *Ellis Eng*, gående nord på til *Wojlkjærs Agre*. Gården Vojelkærgaard, som er udflyttet fra Vojel, blev lagt i dette falds nordøstlige hjørne.
32. SØNDERTOFFT BACKE AGGERE er identisk med *Dalsgaards Toft* øst for 25 og syd for 26.
33. HUOR HUOLMS AGGERE FALD danner den østlige ende af *Store Holm*. Af agerens form fremgår det, at der ved opmålingen i 1683 er byttet om på Ø og V. (Jfr. nr. 17).

Debel Marker

34. NEDERTOFFT FALD må ligge umiddelbart vest for byen Debel, bredende sig fra vejen syd for Bakkegaarden og syd på. Alt tyder på, at opmålingen af dette fald er sket fra nord mod syd og ikke som angivet i markbogen i retningen S-N. Udbredelsen er følgende: Nordligst den østre del af *Bløde Toft*, dernæst *Tofter vesten Debel* og videre over *Sønden Gaarden*, idet markvejene på kortet danner skel. Mod syd dækkes også *Smal Nees*.
35. OFFUERTOFFT FALD ligger vest for Nedertofft, dækkende *Over Toft* nordover til den vestre del af *Bløde Toft*. De vestlige skel er meget uregelmæssige, da marken her grænser op til udyrket jord.

36. WESTEN WEYS FALD fortsætter syd for Nedertofft Fald, idet Anshedevej danner skel mellem disse to områder. Således dækkes i nord *Westen Weien* og *Brede Nees*. Der fortsættes syd over med Koldkildevej som østre skel og meget uregelmæssige grænser i vest ud mod *Anshede*. Området passerer *Knud Agre* ned over *Kold Kilde* til vejen ved fjorden.

De følgende tre marker ligger umiddelbart øst for Koldkildevej, startende med

37. TRØYBORRE FALD, der genfindes som *Trøi Bjerg*.
38. BAGGEDAHL'S FALD følger nord på over *Stor Bjerg* og op over *Bag Dalen*.
39. ØSTEN WEIS FALD kaldes på kortet *Østen Weien*, og slutter i nord med en markvej som skel.
40. GIERBIERRE KNOCK kaldes *Gierbjerg* på kortet og ligger mellem nr. 39 og Boagervej.
41. HOMSKER FALD syd for nr. 40 kaldes på kortet *Horne Gier*.
42. SØNDER MELLINGS FALD øst for Boagervej når syd på helt ned til Stisagervej, Se iøvrigt nr. 20 og 21.

Sønder Mark

43. BOE AGGER FALD vest for Boagervej fra nr. 41 i nord til Vidkærvejs nordøstlige del. Kaldes på kortet *Bord Agre*.
44. WICKER SIE FALD er den syd for nr. 43 liggende *Wiekjærs Hede*. I det nordvestlige hjørne findes to brede agre, der i modsætning til de øvrige løber i retningen N-S. De dækker *Ladegaards Have*, som hørte under gården Ladegaard i Debel. Efter udskiftningen flyttedes en gård fra Nederby (Udsk. nr. 32) ud til dette sted, og familien tog navnet Hauge efter stedet.
45. VOLLE HAAEL FALD er identisk med *Folddahl*. Den gård, som ligger i denne marks sydvestlige hjørne kaldes på kortet fra 1882 for "Foldal".
46. LILLE KRAGELS AGGER FALD er identisk med *Madsbad Kravls Agre* umiddelbart nord for 45, og afgrænset i vest og nord af hhv. Boagervej og Stisagervej.

47. KRAGELS AGGER FALD en enkelt gang kaldet NEDERBY KRAGELS AGGER FALD genfindes som *Søndre Kravls Agre* øst for 46. Det nordlige skel dannes af en for længst nedlagt vej, der gik fra Nederby i en næsten lige linie ned til landingspladsen ved Boagervejs sydlige ende. Vejen er vist på udskiftningskortet, og kan tydeligt ses på Kort- og Matrikelstyrelsens luftfotografier. Agerens identifikation er sikret gennem hele 5 af præstegårdens agre.
48. STIES AGGER FALD øst for 47 ved *Sties Agre* har i nyere tid givet navn til hele det omgivende område, idet navnet Stisager er med på alle nyere kort.
49. LILLE KRAGELS AGGER FALD med kun 16 agre har intet navn på udskiftningskortet, men går ind i det nordvestlige hjørne af 48, nordøst for 47.
50. STOR KRAGELS AGRE er identisk med *Nordre Kravls Agre* og ligger i det væsentlige mellem to veje. Dels den under nr. 47 nævnte til landingspladsen, dels en nordligere stikvej vestpå til Store Vidkær. Fire præstegårdsagre bekræfter denne placering.
51. LILLE WICKS AGGER FALD øst for 45 og syd for 47 er området *Wiekjærs Agre* vest for Lille Vidkær og *Holmen* øst for kæret.
52. STENHØY AGGER FALD øst for 51 og syd for 48 dækker området *Stendyns Agre* og den syd der for liggende *Folddahl Agre*. På denne mark lå en for længst sløjfet megalitgrav, der har givet navn til marken.
53. MOSSEBIERG FALD øst for 48 kaldes *MosebiERG Fløi*.
54. MOSSEBIERG OND WRETTER omfatter den nordlige del af *Mose Bierg*.
55. MØLLE HØY AGERE FALD kaldes på udskiftningskortet *Mellem Fald* og i den østlige ende *Toften*. Marken har navn efter den høj i den vestre ende, som endnu kan anes i landskabet. I markbogen er der i den 4. ager et fradrag for en banke på 360 kvadratalen. På den tid har højen altså været udyrket.

På dette sted har uden tvivl før markbogens tid stået en vejrmølle. Det er dog næppe den forløber for Søndre Mølle, der ifølge markbogen var blæst omkuld i

en storm ca. 1665. Meyers håndtegnede kort¹⁵ viser et møllesymbol noget sydligere.

"Møler Høis Vej" nævnes i referatet fra åstedsmødet i 1802¹⁶.

56. KIERCKE AGGER FALD nord for 55 dækker *Kirke Agre* og *Tingagre* nordvest for kirkegården. Her lå uden tvivl tingstedet frem til 1688, da Fur Birketing blev lagt under Salling Herreders Ting.
57. MOSTERBIERG FALD dækker den nordøstlige del af *Mose Bierg* samt *Westen Sund*.
58. SUND STØCKER syd og øst for 57 kaldes *Sund Støttinger*, men omfatter i øst toftejorden helt op omkring Sundegaard og i vest det lille område *Aske Meeder*, hvor byfogeden i Skive fik tildelt en lod ved udskiftningen (Matr. nr. 3). I vest når opmålingen helt til *Mosebjerg Fløi*.

NOTER

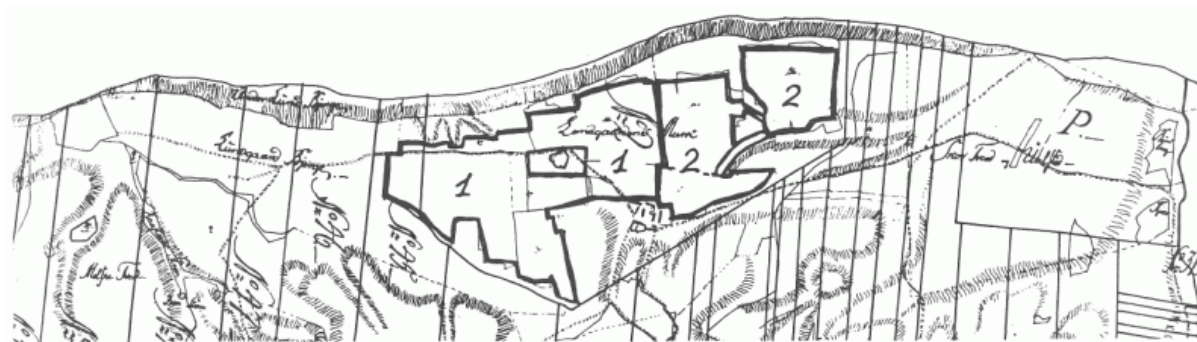
-
1. C. Rise Hansen og Axel Steensberg: Jordfordeling og Udskiftning. (Undersøgelser i tre sjællandske landsbyer). Det Kongelige danske Videnskabernes Selskabs Historisk-Filosofiske Skrifter, bd. II, nr. 1, København 1951
 2. Rigsarkivet: Rentekammeret 312.1334 - Christian V.s matrikel: Markbog nr. 1339. Titel: Extract offuer Wiborg Stifft: Skiffhuus Ambt: Fuur land:
 3. Note 1, p. 121 ff.
 4. Landsarkivet i Viborg: Viborg bispearkiv C2-101: Viborg Stiftsbog anno 1690. På siderne 971-978 findes under afsnittet *Ædificia* en meget detaljeret oversigt over præstegårdens agre med længde og breddemål samt oplysning om hvem, præsten pløjede i ren med, d.v.s. hvem der havde naboagrene. Dette sidste forhold har været yderst vigtigt ved identifikationen af agrene i relation til hhv. markbogens oplysninger og til udskiftningskortet. Langt de fleste personer har kunnet identificeres; men her forekommer også en del kaldenavne, som kan vanskeliggøre identifikationen.

Et særligt forhold omkring målangivelserne er anvendelsen af den gamle enhed en palme (d.v.s. en håndsbredde, eller ca. 3 tommer) ved en række af breddeangivelserne. Enkelte oplagte misforståelser i målangivelserne som f.eks. en ager 8 alen bred og 8 alen lang, må være afskrivningsfejl fra det oplæg han har haft. Det er meget usandsynligt, at han personligt har kendt alle detaljerne.
 5. RA. Danske Kancelli. Jyske Registre bd. 10, fol 147:
15. oktober 1641 giver kongen (Chr IV) et åbent brev på, at præsten som fri præstegård må få de to gårde i hhv. 2. og 3. prælatur, som han hidtil har haft i fæste. Han forpligtes til at vedligeholde den gård, som han beboer. (Trykt i Kancelliets brevbøger).

-
6. Fuurlands udskiftningskort, tegnet 1801, findes i dag i original i Landsarkivet i Viborg, medens der findes fotografiske kopier i ½ sand størrelse, dels på Fur Museum, dels i Fuur Samlingen.
Det i denne rapport gengivne udskiftningskort er en kopi udført i 1978 af Gunner Sohn og udgivet af Fur Museum.
 7. Hele Fur med undtagelse af præstegården, kirken og degneboligen ejedes på denne tid af de to svogre: Frantz Hvass til Randrup og Niels Basseten, byfoged i Skive. De havde arvet hver sin halvpart i øen efter deres fælles svigerfar Anders Nielsen Færk i Nibe, der døde i 1800.
 8. LAV. Viborg Amt (B4-959): Landvæsenskommissionens protokol. Heri referat fra åstedsmødet på Fur 30. juli 1802 i forbindelse med udskiftningen.
 9. Fuur Sogneraads forhandlingsprotokol 1842-1895. Mødet 22/7-1844 (fol. 15b) omtaler: "Vejen fra Debel til Søndenfjords Landingssted, kaldet Boeragerveien".
 10. Omtalt i beretningen fra åstedsmødet, jfr. note 8.
 11. H.C.Strandgaard: Beskrivelse over Salling med Hensyn til Fortiden og Fortidsminderne i Samlinger til Jydsk Historie og Topografi (1874-75), bd. 5, p. 295 f.
 12. R.H.Kruuse: Beskrivelse over Øen Fuur, i Jydske Samlinger bd. 1 p. 375-421.
 13. Mundtlig oplysning fra Christian Mikkelsen (1904-1987), der o. 1930 gik post i dette område.
 14. Røgels Ager nævnes ikke på noget kort; men navnet huskes stadig blandt ældre Furboer.
 15. Johannes Mejer: Kort over det danske rige. Kbh 1942. Kortene med Fur stammer fra ca. 1650.
 16. jfr note 8.
I 1996-97 blev Møllehøj udgravet, og ud over fundamentsrester efter to møller fandtes også resterne af en grav fra stenalderen og som den største overraskelse er hele Møllehøj omkranset af en cirkel af kampesten med en diameter på ca. 30 m. Se iøvrigt Skiveegnens Jul '99: "En overraskelse".

Appendix A: Oversigtkort med indtegning af agrenes grænser.

Numrene på agrene refererer til afsnit 5.

Del af udskiftningskortet med Lundgaard området

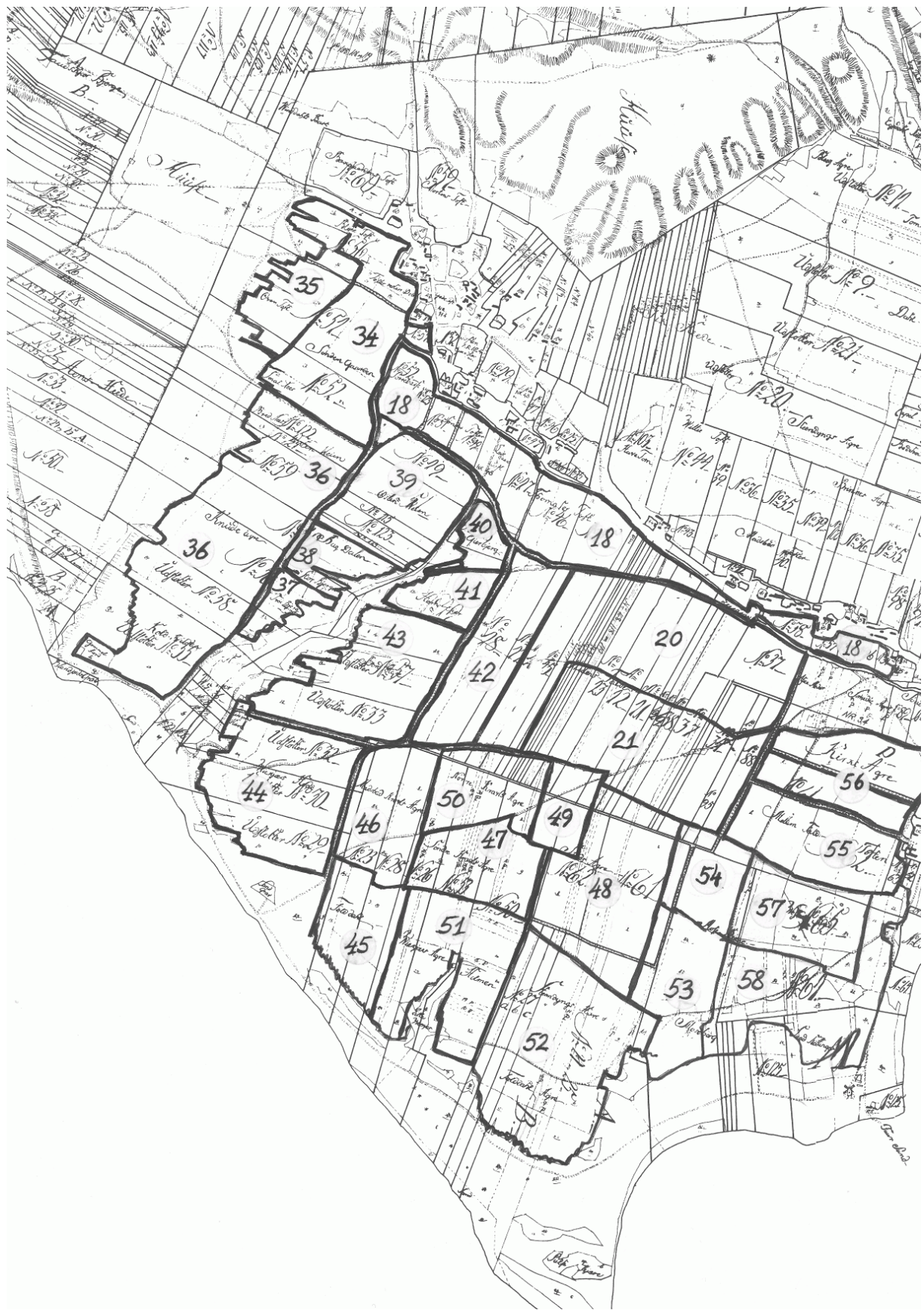

Del af udskiftningskortet med områderne Vojel og Engelst

Del af udskiftningskortet med Dalager og Nederby områderne mm.

(Møllehøj er markeret med et kryds i Mellem Fald - nr. 55)

Del af udskiftningskortet med Debel og Madsbad områderne mm.